

A

SZEMÉLYISÉG VÉDELME

A POLGÁRI TÖRVÉNYKÖNYV TERVEZETÉBEN.

IRTA.

DR. MESZLÉNY ARTHUR

BUDAPESTI KIR. TÖRVÉNYSZÉKI JEGYZŐ.

FELOLVASTATOTT A MAGYAR JOGÁSZEGYLETNEK 1903 ÉVI MÁRCZIUS HÓ 28-ÁN
TARTOTT ÜLÉSÉN.

BUDAPEST.

FRANKLIN-TÁRSULAT KÖNYVNYOMDÁJA.

1903.

T. teljes ülés!

Magyar ember, mikor Itália kéklő ege alá vonúl, megkívánja a kalauztól, kire magát rábizzza, hogy ne csak a Bädcker-t tudja «betéve», hanem álmában is elmondja neki a sixtini kápolna vagy a Palazzo Borghese titkait; szives engedelmmükkel jelen előadásomban én is arra vállalkozom, hogy idegen és titkokkal teljes épületbe kalauzoljam Önöket, Uraim, azzal a különbséggel: hogy én nemcsak hogy a Bädcker-t kívülről nem tudom, de magam is idegen vagyok ott, a hova bényitunk. Ne is tekintsenek engem, m. t. Uraim, otthonosnak e helyen: együtt kívánom megtenni Önökkel, mint kíváncsi idegen, tanulmányutunkat a *személyiség védelmének* birodalmában; s ha e díszes és tudós csapat élére merészkedem, ez csak annyit jelent, hogy megelőzőleg kissé nézegettem egy-egy térképet és tervrajzot s annyira-amennyire tisztába jöttem az alapirányokkal, úgy, hogy *ha valamennyien résen leszünk*, talán el nem tévedünk.

Miről lesz szó jelen rövid előadásomban?

Szó lesz azokról a javakról, melyek az ember személyével legszorosabban össze vannak növe, és melyeknek a magánjogban való figyelembe vételét *Menger* oly ékesszólóan követeli «Das bürgerliche Recht und die besitzlosen Volksklassen» című ismert művében; azokról a javakról, melyek a vagyonos vagy gazdag embernek is féltett kincsei, de a szegény embernek mindene: a becsületről, az életről, az egészségről, a testi épségről, a szabadságról, a jó hírnévről, az erkölcsiségről; azután pedig szó lesz oly szellemi javakról, a melyek bizonyos külső jelenségekben objectivizálva vannak: a névről, képmás-

ról és a levéltitokról. Szó lesz arról, vajjon vannak-e még más ily személyi érdekei is az embernek, a melyek magánjogi védelmet igényelnek, és arról, vajjon a most felsorolt javak mind megérdemlik-e és mily mértékben a magánjogi oltalmat; végül szó lesz arról, minő is legyen tulajdonkép ez az oltalom. Mindezt itt, e rövid előadás keretében, inkább csak *jelezni* szándékozom; lesz alkalmam tán másutt és máskor, nyomról-nyomra be is bizonyítani azt, a mit itt egyelőre csak odavetek.

T. teljes ülés!

Az egyén nem-vagyoni, azaz személyiségével kapcsolatos érdekeit a jelen magánjog mint általánosságban oltalomra méltókat el nem ismeri. Valami hihetetlenül materialisztikus, plutokratikus felfogás az, mely e részben uralkodó jogunkat jellemzi. A közigazgatási jog gondoskodik — jól-rosszúl — arról, hogy a személyiségi érdekeinket érő bántalmak megelőztessenek; a büntetőjog arról, hogy az elkövetett bántalom — ha elég súlyos ahhoz, hogy büntetőjogi megtorlásban részesüljön — e megtorlást el ne kerülje; de senki sem gondoskodik arról, hogy a magánegyén személyiségi érdeke *magánjogilag* sértetlen maradjon s hogy a bekövetkezett sértés folytán beállt rosszabbodás a magánegyén állapotában, reparáltassék. Jelen magánjogunk a személyiség megsértését csak annyiban reparálja, a mennyiben az vagyoni kárral járt; a sérelem nem-vagyoni részét figyelembe nem veszi. Jelen jogunk továbbá a vagyoni kárt is — kevés kivétellel — csak annyiban téríti meg, a mennyiben a sértő azt jogellenesen és vétkesen (szándékosan vagy gondatlanul) okozta. Ha a *személy* bántalmazása *vagyoni* kárral nem járt: semmit sem juttat a sértettnek; s ha a *személy* bántalmazása a sértőnek fel nem róható: a sértő szerencsétlenségét, pl. beszámíthatatlanságát és annak következményeit, a sértettre hártja.

Vajjon olyanok-e azonban ezek az érdekek, hogy a magánjog részéről való védelmet megérdemlik? Nem-e túlérzékenység, fantazmagoria, hyper-idealizmus, ez érdekek számára magánjogi védelmet posztulálni?

Feleletül e kérdésre egy egészen rövid és vázaltszerű vissza-

pillantást engedek meg magamnak a világtörténelem két legjózanabb és legkövetkezetesebb jogrendszerére: a római jogra és régi jogunkra.

A római jog a «személyi javak»-nak nevezett érdekek oltalmát nagyobb fokban valósította meg, mint azt bármily idealisztikus magánjogi törvénykönyvtől várhatnók. Az *actio injuriarum aestimatoria* kifejlődésével *injuriának* tekintett a római jog minden oly jogellenes vagy tisztességgellenes magatartást, mely más valaki személyiségének tudatos megbántásával járt, s ez ellen szerződéses viszonyon belül a szerződéses keresettel (*actio emti, depositi* etc.), dologi jogviszonyokban a megfelelő jogeszközzel (*actio furti, interdictum quod vi aut clam, uti possidetis, actio legis Aquiliae* etc.), egyébként pedig az *actio injuriarum*-mal védte a római polgárt. Lehetetlen meg nem hajolnunk a római idealizmus előtt, mikor látjuk, hogy a praetor keresetet ad a matronának, a kit az utcán arczátlanul, feltűnő módon követett a ficsur, vagy kinek kísé-
rőjét az erőszakkal vagy csellel eltávolítani igyekezett, vagy kit jókedvű urak csípősen «szüz»-nek neveztek; keresetet ad az ellen, a ki elhunyt egyén holttestét, csontjait császári parancs vagy egyházi engedély nélkül — saját birtokáról is — eltávolítja; a ki pusztán azért, hogy bosszantson, valakit bíróság elé idéztet; a ki mást akadályoz abban, hogy a tengerben halászszon, nyilvános fürdőben fürödjön, a színházban vagy másutt helyet foglaljon; a ki a titkos végrendeletet nyilvánosságra hozza, stb.

Micsodák mindezek az érdekek a mai magánjog szemében? Érzélgés, képzelődés, chimæra. Mert ma «pénz beszél, kutya ugat»: a vagyoni érdeken túl mi komoly érdeket nem látunk.

Ennél már jobbak voltak apáink!

Régi magyar jogunk a «birságos bántalmak» rendszerével oltalmazta a magánügyén ethikai érdekei legfontosabbjait. Nagyobb hatalmaskodást (*actus majoris potentiae*) követett el, a ki nemes ember lakóházába betört, a ki nemes ember jószágát vagy ahhoz tartozó részeket, hasznokat elfoglalt, a ki nemes embert törvénytelenül letartóztatott, megsebesített, megvert, vagy megölt (1486. 15., 1492. 56., 1723. 10. t.-cz.-ek). Erede-

tileg a nagyobb hatalmaskodás által sértett fél a tettes fejét követelhetette, később alternative feje váltságát (*emenda capitis*, 1351. 9., 1486. 55., 1492. 74. tez.-ek, Hk. II. 55., 1729. 34. tez. 3. §.). Már *Frank* korában a fejvesztés megszűnt ez esetekben szerepelni (Köz. törv. I. k. 720. l.). A vétkes — ha pap állt nemessel szemben, vagy megfordítva — a győztesnek restitúcióval, kártérítéssel és saját díjával (*homagium*) tartozott (1439. 38. tez., Hk. II. 43. 2. §., 1495. 19. tez. 5. §.; Dec. 5. *ad poen. maj. pot.*); más esetekben még jószágvesztés is jár az említett sanctiókon kívül, melynek váltságából egy harmad a sértetté. A *kisebb hatalmaskodás (actus minoris potentiae)* esetei nincsenek taxative megszabva: kisebb hatalmaskodás minden bántalom, mely erőhatalommal vitetik végbe (*Frank* id. m. I. k. 724. l.). Ennek díja nemesek közt 100 frt, melynek fele a sértetté (1486. 14. tez. 10. §. stb. Lásd *Frank* id. m., I. k. 725. l. a); restitúció és kártérítés itt is jár (1486. 14. tez. 9. §.; 1492. 55. tez., Hk. II. 55., 1625. 55. tez.). Nem-nemes sértő 40 frtos díja egészen a sértetté, ha ez nemes ember (Hk. III. 26. 6. §. Dec. 35. *ad poen. viol.*); ha pedig nem-nemes: akkor jár neki 40 vagy 20 frt, ha az erőszak *személye ellen irányult* (Hk. III. 31.). A bírság minden egyes sértőre és minden panaszosra külön veendő tekintetbe (*Frank* id. m. I. k. 726. l.); jellemző, hogy e részben a férj és felesége egy személynek vétetett (Dec. 18. *ad poen. viol.*, idézve *Frank*-nál, id. h. 728. l. n. p.). Zaklatásból indított per a «*poena talionis*» alatt állt (*Frank* id. m. I. k. 364. §.). A levéltitok megsértéséről *Frank* azt írja (I. k. 735. l.): «A ki pedig más küldött levelét (*missiles litteras*), melyhez semmi köze, akár felszakasztotta, akár elfogta vagy tartóztatta, vagy elsikkasztotta, bántalmáért száz forinttal bünhődik» (idézi az 1723. 59. tez.-et). A név oltalmáról pedig imígyen beszél (I. k. 738. l.): «Ha ki álnevet öltve más nemzetségbe magát betolni, és ennek díszét, örökségét bitorolni törekedett, annak a kit sértett, örökös szolgaságába esik; a fiú pedig, a ki apja bűnét folytatta, ha birtokos ember, úgy mint a levél-hamisító (tehát bectelenségre), és a nélkül szinte úgy mint az apja (örökös szolgaságra) kárhoztatik» (idézi az 1723. 46. tez.-et, és régi példakép a Cod. Diplom. VIII., 1. 83. lapját). Nyelve váltságát (*emenda lingue*) fizeti *Frank* szerint

(I. k. 740. l.) az, ki ő felsége vagy a törvényszék elejébe hamis vádat vitt (Hk. II. 72. 1. §.) — súlyosabb esetekben talio-nak is helye lévén; valamint az is, ki becsületes embert undok szidalmakkal illetett (Hk. II. 72. 1. §.: 1723. 57. tcz.). Áll pedig ezen váltság 100 frtból, melynek egyharmada a sértetté (Hk. II. 72. 3. §., II. 86. 2. §.). A panaszosnak köteles kétszáz forintot fizetni az, ki nemességét szemtelenül tagadta (Hk. II. 36., v. ö. azonban Dec. 1. *ad poen dehon.*) — *homo novus*-aink közt nem egy lesz, ki irigyen tekint vissza e daliás időkre. A bántalmak miatt fennálló igények általános jellemvonása, hogy csak akkor szállnak át az örököse, ha érvényesítésük végett a per már megindult, «*secus autem cum persona injuriati exstiguuntur*» (Dec. 2. ad act. maj. pot.).

Kortársaim, az ifjabb nemzedék, talán nem is tudják mind, hogy már e világ levegőjét szitták, a mikor még «*de poena majoris, minoris potentia*» ítélkeztek: 1880 augusztus 31-ike volt az a nap, a melyen utolszor lehetett ily keresetet bíróságaink előtt megindítani (1880. XXXVII. tcz. 1., 33. §§.); s Döntvénytárunk régi folyama még érdekes képét tárja fel előttünk ennek a régi világnak. Véget vetett neki az új büntető-törvénykönyvek életbelépte: a modern jog a birságolás rendszerét elejtette s az abban szereplő tényállásokat a büntetőjog körébe utalta, fenmaradván a sértett elégtételre való igénye a magánjog szabályai szerint (1880: XXXVII. tcz. 24. §.) mindannyiszor, valahányszor a tettes bűnössége megállapítást nyer.

Mi ez újítás jelentősége oly magánjog mellett, mely, miként a mienk, megtérítésre méltó érdeknek egyedül a vagyont tekinti? Mindenekelőtt az, hogy e cselekményeket a jog egyedül a közérdek, a közrend, a közbiztonság szempontjából fogja fel és szabályozza, az, hogy a magánérdek csak annyiban számíthat reparatióra, a mennyiben a cselekmény elég súlyos ahhoz, hogy eme közérdek szempontjából üldözésre méltónak találtassék, vagyis az, hogy a magánérdek mindannyiszor védtelen marad, valahányszor a cselekmény — bármi sértő is legyen a magánegyénre — még sem elég súlyos ahhoz, hogy kriminális, azaz közjogi sanctio fűződjék hozzá. Ez az egyik következmény. A másik pedig az, hogy a magánérdek védtelen

marad mindannyiszor, valahányszor a büntetőjogi sanctio valamely okból, mely esetleg a magánérdek szempontjából tökéletesen közömbös (büntethetőséget kizáró ok, büntethetőség elévülése stb.), elmarad. A harmadik következmény végül az, hogy még ha a tettes bűnössége megállapítást nyer is, akkor is csak a vagyoni kár megtérítésére tarthat igényt a sértett, vagyis semmire, ha egyedül nem-vagyoni érdekeit bántotta a tett. Ezzel a jog abba a következtetésbe esik, hogy oltalomra méltóknak elismeri ugyan az egyén szellemi, erkölcsi érdekeit, megtiltja azok megsértését, meg is bünteti a sértőt, — de nem kötelezi arra, hogy hibáját jóvátegye, ha csak egyuttal vagyoni kárt nem okozott, s ez esetben nem tesz semmit arra nézve, hogy a sértett abba a helyzetbe jusson vissza, melyben a sértés előtt volt. Vagyis igyekszik ugyan távoltartani a sértést, de ha bekövetkezett, nem gondoskodik annak jóvátételéről. Éppen olyan, mintha büntetéssel sújtaná ugyan a sikasztót, de meghagyná az elsikkasztott százezrek élvezetében.

A mikor már most polg. tkvünk tervezete ennek az állapotnak véget kíván vetni, három ponton fog hozzá a reformhoz. Az egyik az, hogy bizonyos esetekben a jogellenes cselekmény elkövetőjét a nem-vagyoni kár megtérítésére is kötelezi (1140. §.), a miben benne lévén annak elismerése, hogy a nem-vagyoni kár is *kár*: nem-vagyoni kár okozását is megtiltja akkor, a mikor kijelenti, hogy a ki másnak jogellenesen és vétkesen *kárt* okoz, azt meg tartozik téríteni (1077. §.). Második pontja a reformnak az, hogy a Tervezet a szerződéses és quasi-szerződéses jogviszonyok körén belül a személyiséggel kapcsolatos érdekeket is sokszorosán figyelembe veszi, azok figyelembevételét a szereplő személyek köteletségévé teszi és megsértését joghátránnyal sújtja. Példákat itt fel nem sorolok; a Tervezet vonatkozó rendelkezéseit másutt* összeállítottam.

A reform harmadik pontja végül — és egyuttal súlypontja — az, hogy a Tervezet a *személyiséget absolut joggá emeli* s azt több rendbeli jogeszközzel védi (87—93. §§.). E jogeszközök jelesül: 1. kereset a bántalom megszüntetésére; 2. kereset az újabb bántalomtól való eltiltásra; 3. kereset az

* «Magánjogpolitikai tanulmányok» 50., 39—42. ll.

okozott kár megtérítésére a tiltott cselekményekre vonatkozó szabályok szerint; 4. kereset nyilvános megkövetésre való kötelezés iránt; és végül 5. ott, a hol szükség van rá (névjog): *actio confessoria*.*

Tisztelt uraim! A Tervezet-nek ez a reformja korszakot alkotó jelentőségű. Ez a reform az idealizmus uralmának diadalmas helyreállítását jelenti a magánjogban; jelenti annak a rövidlátó és rideg anyagiasságnak végleges csatavesztését, a mely anyagiasság sohasem volt az igazi magyar jog belső saját-sága. Jelenti éppen ezért a visszatérést ősi jogunk szelleméhez, jelenti egygyel többjét ama kapcsoknak, melyeken a modern jogunkat ősi intézményeinkkel összekötő hid mindjobban erős-bödő szerkezete nyugszik. S míg egyfelől ily módon a jövőndő jog a múlt hagyományaiból táplálkozva, azokból a normális és egészséges fejlődés biztosítékát szitta magába: addig másfelől az a nagyfokú technikai tökély, melylyel ez eszméknek a Ter-vezet húst és vért adott, a majdani polgári törvénykönyvet Európa legmodernebb kodexei közé fogja emelni, mely bátor szízzel ad testet oly ideáknak, a melyek megvalósításáig még a legújabb német kodifikáció sem merészkedett.

* Ez a kereset (88. §.) nem *praejudicialis* kereset, miként azt *Almás*i («Ügyvédek Lapja» 1902. évi 29. sz.) hiszi: ez a kereset ma-rasztalásra is irányúl («... e joga... elismerésére köteleztessék»), te-hát *condemnatorius*. Praktikus értékére vonatkozó példákat és szüksé-gessége bizonyítékait megtalálhatja *Almás*i *Cohn*-nál, *Neue Rechts-güter*, Berlin 1902. 31—32. ll. Egyik alkalmazása az anyakönyvi ki-igazítási per (1894. XXXIII. tcz. 76. §.). Ily kereset alapjáúl szolgálhat továbbá a házassági törv. 94. §-a, ha a férj pl. azt hieszteli, hogy «nem vétkes» neje nincs jogosítva az ő nevét viselni. Sőt a tulajdon-képeni *megállapítási* per az, mely a névjogot illetőleg alig plauzibilis, mert a névhez való jog nem «jogviszony» (1893. XVIII. tcz. 16. §.), s nem tudnám, kit fogjak meg alperesként, ha nem akad valaki, a ki szives lenne tagadni, hogy a név engem megillet. Absolut jogoknál a meg-állapítási per általában impraktikus, és helyette a *confessoriat* alkal-mazzák, mely egyuttal a tagadót kötelezi annak tűrésére, hogy az állító a jogot gyakorolja. Más az, hogy a T. 88. §-ának szövegezése kifogá-solható annyiban, hogy valakit valaminek elismerésére kötelezni, ellen-kezik a gondolatszabadsággal (v. ö. *Curia* 2820/902. idézve a «*Jog-állam*» 1903. évi márcziusi számában). Csak annak tűrésére lehet al-perest kötelezni, hogy felperes a kérdéses nevet viselhesse.

Az, a mi a következő megjegyzések végső célja akar lenni, csak annyi: a Tervezet-ben már fogható alakot öltött eszméknek minél teljesebb kidomborítását elősegíteni; mintegy végső szemlét tartani a szoborművön, mielőtt a nyilvánosság elé bocsátjuk: nincs-e rajta itt is, ott is, még valami csi-szolni való.

A modern magánjogi elmélet az ember személyiségéből kiinduló érdekeket a *személyiség jogává* fejlesztette ki. A személyiségi jog theoriájának a kiinduló pontja az, hogy az ember személyiségét oltalmazó jogszabályok összegének megfelel egy bizonyos *subjectiv jogállapot*, mely fennáll akkor is, ha megsértve nincs (miként tulajdonjogom van akkor is, ha azt senki sem bántja), s ez a *subjectiv jogállapot*, a *személyiség háborítatlan érvényesülésének subjectiv joga* az, melyet a törvénynek oltalmaznia kell a tulajdonjog védelméhez hasonló jogeszközökkel. Ez a theoria kettős alakban nyert többekévesbbé kész kiépítést. Egyik válfaja az, mely egy általános személyiségi jogot konstruál, jogvédelmi atmoszférát az egyén körül, ép oly uszó határokkal, a minők a föld légkörét a világtól elválasztók, s azt mondja, hogy az egyénnek joga van a maga személyiségének sértetlenségére, a mely jog absolut, átruházhatlan, lemondás tárgya nem lehet és sértője restituczióra és kártérítésre köteles. A személyiségi jog theoriájának másik válfaja pedig az, mely felbontja a személyiségi jogot az egyes védelemre méltóknak talált érdekekre s minden egyes érdeket külön joggá téve, minden egyes ilyen «személyiségi jog» számára posztulálja az *actio negatoria utilis-t* a restitúcióval, eltiltással és vétkekesség esetén kártérítésre szóló kötelezéssel. Ez utóbbi rendszert követi a magyar polgári törvénykönyv Tervezete is (87—93. §§.), noha annak indokolása a szabadságot, testi épséget, egészséget és becsületet óvatosan csak «javak»-nak nevezi (Indokolás I. k. 156. l.); ellenben a névhez, képmáshoz és levéltitokhoz füződő érdekekre nézve elismeri nyiltan, hogy azok «jogok» (Indokolás I. k. 157—162. l.). Hogy azonban az előbb említett «személyi javak» mindegyikét is joggá emeli a Tervezet, az kétségtelen a következőkből. Az *actio negatoria utilis-t* a Tervezet megadja e «személyi javaknak» is, feljogosítván a sértettet, hogy «az

újabb bántalomtól való eltiltást» kérhesse (87. §.), a mi a dologi jog tilalmi irányának utánképzése s a jog *absolut* voltának kifejezése. A puszta *érdek* nem is szorul rá a negatoriára, mert hiszen maga a jogparancs az, mely a védett érdek megsértését egyszer s mindenkorra megtiltja, a tilalom tehát fennáll birói parancs nélkül is, és így attól a *jövőre* vonatkozólag eltiltani a sértőt, fölösleges.* A jövőre vonatkozó tilalom individualizálása csak az absolut jog jogosultjának van érdekében, mert az absolut jog csak e tilalom által válik a «dologi igény» mintájára képzelt *igénynyé*, és részesül mint ilyen az absolut jogok javára statuált fokozottabb birói védelemben, mely fokozottabb védelem legkimagaslóbb pontjai a jogos önvédelem (v. ö. Tervezet 1080. §.), a vétkeességtől független kötelesség restitúcióra, és a birói eltiltó parancs folytán a sértettet közvetlenül megillető végrehajtási jog újabb háborítás esetén, míg a nem absolut joggal felruházott sértett előbb pert kénytelen indítani és jogerős ítéletet nyerni. A mely érdek javára tehát fennáll az actio negatoria, az az érdek *jog*; azaz a Tervezet 87. §-ában felsorolt «személyi javak» is *jogok*.

E «személyi javak» jogokká emelése egy igen fontos és elkerülhetetlen konzekvenciával jár: lezárja az oltalmazott érdekek körét azokkal, a melyek kifejezetten fel vannak sorolva (szabadság, testi épség, egészség, becsület). Az ott fel nem említett érdekek oltalma a kártérítési szankcióban merül ki. Általános jogelv, hogy az absolut jogok száma analogia útján nem szaporítható. E részben a törvény szorosán magyarázandó.

A kártérítési oltalom körét már most a Tervezet többszörös korlátok közé fogja (1077. §.) Először is csak *a jog által védett* érdekek számíthatnak kártérítésre.

A kártérítési szankció második korlátja az, hogy arra csak *a jogellenes* sértés ad okot.

Harmadik korlátja pedig az, hogy kártérítés csak vétkesen — azaz szándékosan vagy gondatlanságból okozott kárért jár — *exceptis excipiendis* (Tervezet 1778. s k. §.); sőt a nem-vagyoni kár megtérítésre csak «szándékosan elkövetett tiltott

* V. ö. Almási is, «A személyiség védelme a Tervezetben». Ü. L. 1902. évi 29. sz.

cselekmény vagy szándékos kötelességszegés» esetén tarthat számot (Tervezet 1140. §.) — ezt is természetesen csak akkor, ha kártérítés kötelezettsége egyáltalán fennáll, vagyis ha «a jog által védett valamely érdek» meg van sértve. Mely érdek már most az, a melyet «*a jog által védett*»-nek tekinthetünk? Az az érdek és addig a határig, a melynek javára és a meddig védelmező jogszabály áll fenn.* Pozitíve véve a fogalmat, beleesnek ebbe mindenekelőtt a vagyoni érdekek a jog által elismert mértékben, beleesnek a személyiségi jogok, a mint azokat a Tervezet a fentiek szerint körülírja, és beleesnek azok a nem vagyoni érdekek, melyek oltalmáról a jog egyébként gondoskodik és a melyek nem személyiségi jogok (pl. a szerződéses jogában: l. fent; a büntetőjogban: a magánlakás zavartalan élvezetének érdeke: Btk. 199., 330. sk. §§.; az az érdek, hogy a közhivatalnok, ügyvéd, orvos, stb. a titkot fel ne fedezze: Btk. 328. §., 1896. XXXIII. t. cz. 204. §.; a családi állással kapcsolatos érdek: Btk. 254. sk. §§.; a házassági hűségéből és a házasság monogám jellegéből folyó érdek: Btk. 246., 251. sk. §§. stb.).

Első megjegyzésünk erre a védelemre az, hogy az oltalmazott érdekek körét nem helyesen határozza meg. Helyes volna e szabály, ha a jog tökéletes volna: ha minden védelemre méltó érdeket valóban védene is, ha minden oly érdek, melyet a közfelfogás, az *erkölcs*, a *tisztesség* védelemre méltónak tekint, valóban megkapná a maga védelmét. Ámde tudjuk, hogy ez nincs így. A jog tökéletlen, és a kártérítési jognak minden idők magánjogában éppen az volt a hivatása, hogy e tökéletlenséget némileg sanálja. Hogy a jog ezt tehesse, e czélból szükségkép abból a valamiből kell kiindulnia, a mely valamihöz méri a maga tökéletlenségét, a mely valamiből tökéletesedésének eszközeit meríti. Ez a valami a közfelfogás, az erkölcs, a tisztesség. Nem a jog által védett érdekeknek kell a kártérítés, vagy legalább nem *csak* azoknak kell. Hanem első sorban a jog által nem védett, de a közfelfogás, az erkölcs, a tisztesség által védelemre méltóknak tartott érdekeknek kell a kártérítés; ezeket az oltalomból kihagyni annyi, mint szánt-

* Mindegy, vajjon e jogszabály köz- vagy magánjogi természetű.

szándékkal bedugni a fülünket, hogy ne halljuk a kiáltást, melylyel oltalmat követelnek. Nem orvosolja ezt a hiányt a Tervezet 1079. §-a, a mikor kijelenti, hogy «a ki a jó erkölcsökbe ütköző módon másnak szándékosan kárt okoz, jogellenesen cselekszik». Az oltalmazott érdekek körét e szabályban a «kár» fogalma adja meg, *kár* pedig — legalább jogilag elismert kár — az 1077. §-ból folyólag csak a «jog által védett érdek» megsértéséből eredhet; az oltalomban részes érdekek körét tehát e szabály hajszálnyival sem terjesztheti ki, mert nem beszél e kérdésről (t. i. a jog által egyébként nem védett érdekek oltalmáról), hanem arról, hogy a jog által már védett érdeket nem szabad megsérteni akkor sem, ha annak megsértését nem a jog, hanem az erkölcs tiltja, tehát pl. a *furtum usus*, ha a dolog tulajdonosának egészségét (a jog által védett érdek, 87. §.) sérti, jogellenes, noha a Btk. határain belül marad is, mert erkölcstelen. Pl. ha tüdőbeteg ember, a ki szobátársam, lopva használja a fogkefémét s ebből rám ragad a betegség: *actio competit*. Erről szól az 1079. §.; az én postulatumat azonban, ismétlem, ki nem elégíti, mert én az oltalmazott érdekek *körét* kívánom a közfelfogás, a jó erkölcs irányadói számára nyitvahagyni, s azt hibáztatom, hogy *ezt* nem találom meg a Tervezet-ben.

S ez álláspontomat a gyakorlati élet tapasztalása is igazolja. Képzeljük csak a Tervezetet törvénynek. Nem áll fenn oly jogszabály, mely más ember személyiségének bántalmazását általában, erkölcsi integritásának, énjének megsértését általában megtiltaná; s nem áll fenn oly jogszabály sem, hogy a jogparancsok által szabadon hagyott hatalmi körön belül az embert e világi javak élvezetében háborgatni tilos; végül nem áll fenn oly jogszabály sem, hogy a jó erkölcsökbe ütköző módon mást bántalmazni még akkor sem szabad, ha e bántalomból jogi értelemben vett *kár* nem származik. Az a bántalmazás tehát, mely a most utóbb említett hármas határ közt mozog, a Tervezet szerint kártérítésre nem kötelez s az ily bántalmak ellen a személy védve nincs, hacsak a személyiség oltalmának másik két iránya (személyiségi jog, szerződéses és quasi-szerződéses szabályok) erről nem gondoskodik.

Vannak-e már most oly pártfogásra méltó érdekek, me-

lyeket eme másik két irány is oltalom nélkül hagy? — *Van-nak*, és pedig nem kicsinylendő számban és súlyban. — Ha tisztességes nőt az aszfaltbetyár sértő módon fixiroz és követ,¹ kísérorjét (tegyük: este, elhagyott utcán) erőszakkal vagy csellel eltávolítja; ha serdülő leányok előtt ocsmány kifejezésekkel él, cselekményeket követ el, melyek a becsületsértés tényálladékát még meg nem állapítják, ha elhunyt szeretteim emlékét a büntetőtörvény határain belől gyalázzák, sértik; holttestével tiszteletlenül bánnak; ha közhasználat alá bocsátott tárgyak élvezetében akadályoznak (sétatéren sétálni, ülni, tengerben halászni, fürdeni, csónakázni, utcán járni, közintézeteket rendeltetésszerűen használni stb.);² ha jó hírnevemet, hiteletem megtámadják, a nélkül, hogy a támadás becsületsértő volna (pl. azt mondják nekem vagy rólam, hogy hazug ember vagyok,³ hogy elhatározásaimban ingatag, megbízhatatlan vagyok, hogy üzletem rosszul áll, hogy adósságaimat nem szoktam megfizetni stb.); ha titkomat, mely nem «levéltitok», rosszakarólag vagy feltűnő gondatlansággal felfedezi valaki, a ki a Btk. 328. §-ában említve nincs;⁴ ha javaim élvezetében bosszantásból háborgatnak (macskazenét rendeznek, a fölöttem lévő lakásból a port, szemetet, moslékot a lakásom elé öntik, kertembe rázzák ki ebéd után az abroszt, a kaput, mikor távol vagyok, belülről elreteszelik, úgy hogy kulcsommal ki nem nyithatom, fejem fölött hajnalig tánczolnak, muzsikálnak stb.): mindez oltalomra nem talál.

Hogy jelen jogunk is oltalom nélkül hagyja ez esetekben a sértettet: az nem mentség. Minden valamikép fejlett jogrendszer gondoskodik arról, hogy az erkölcs, a tisztesség szava adjon irányító szabályt abban a kérdésben, mely érdekek mel-

¹ Még nem becsületsértés, mert a cselekmény nem *meggyalázó*: Btk. 261. §.

² A «szabadság» fogalmának (Tervezet 87. §.) túlfeszítésével ezeket annak alája lehetne ugyan vonni; de akkor e fogalomnak nem volna határa. A kényszerítés (Nötigung) jelen jogunk szerint nem büntetendő cselekmény.

³ Enyhe alakjában nem becsületsértés.

⁴ Az üzleti titok (a *concurrance déloyale* intézménye ismeretlen lévén nálunk) szintén ide esik.

tók a kártérítés nyújtotta oltalomra. A római jog az *actio injuriarum*-ot fejlesztette ki e célra — miként ezt legközelebb más helyen ki fogom fejteni, — alapmotivumként hangoztatván folyton, hogy e téren *ex aequo et bono* kell oltalmat nyújtani; régi magyar jogunk a felsorolt érdekek legtöbbjét a már kifejtett módon reparálta, szintén kidomborítva a reparatio erkölcsi jellegét; a francia jog a «*dommage moral*» fogalmának végtelenül liberális és tág alkalmazásával ad elégtételt a sértettnek; * végül az angol jog a magánjogi delictumok egész nagy rendszerét fejlesztette ki, s Angliában polgári bíróságként *esküdtszék* ítél szabad mérlegelés alapján pénzbeli elégtételt annak, a kit e delictumok valamelyike sért. Az angol jog e rendszerére pár percze kitérek, megjegyezvén, hogy az, a mit most az angolokról elmondok, betűről-betűre igaz. Vétket («*tort*») követ el, a ki mást a személyében közvetlenül megtámad (a cselekmény neve: *battery*), sőt már az is, a ki

* Csak egy esetet hozok fel itt, melyet a «Budapesti Hírlap» f. é. márczius 22-iki száma közölt s melyben arról van szó, hogy Mme Azéma dr., egy fiatal asszony, a kinek briliáns orvosi praxszisa van, kártérítési követeléssel lépett fel egy párisi háztulajdonos ellen, a kinek hanyag gondatlansága neki *halálos ijedtséget* okozott. Ez ijedtség története a következő: Mme Azéma dr.-t a tél folyamán beteghez hívták. Este öt óra felé járt az idő, sötét volt, a fiatal orvos-asszony különben is sietett, minden meggondolás nélkül belépett tehát a kapu alatt levő lift ajtaján, hogy hamarább följusson a harmadik emeleten lakó pácienshez. Csak mikor az ajtó becsukódott mögötte, vette észre, hogy nem a liftben van, hanem annak a négyoszögnek a fenekén, a melyben a lift föl s alá jár. Természetesen azonnal ki akart menni, de nagy ijedtséggel látta, hogy az ajtót belülről nem lehet kinyitni. Ezzel egyidejűleg borzalommal hallotta a lift rémes subogását, a mint fölülről lefelé ereszkedik a feje fölött. Sikoltozni és dörömbölni kezdett, a hogy a torkán kifért s a hogy az ereje engedte, de hiába. A kétségbeesett hangokra senki sem felelt: a lift pedig, mint egy óriás prés, föltartózatlanul ereszkedett lefelé. Az aczélszörnyeteg már elérte és megütötte a szerencsétlen asszonyt, a ki utolsó erejét egy rémes kiáltásban adta ki, azután ájultan terült el a szűk czella fenekén. Az életöszton végső fölordítását mégis meghallották: a lift megállt, Mme Azéma megmenekült. A törvényszék a *kiállott lelki szenvedések fejében* kétszáz franknyi kártérítésre ítélte a háztulajdonost, a miért nem gondoskodott a liftkamra automatikus elzárásáról és megfelelő kivilágításáról.

mással szemben oly magatartást tanúsít, melyből az ily támadásra irányuló *szándékot* következtethet (e magatartás neve: *assault*); mert, miként azt egy ítéletbeli elvi kijelentés mondja:¹ más embert haragban bármi csekély módon érinteni, vétség; mit *Blackstone* (*Commentaries*, III. 120.) így indokol: «a törvény nem képes határt vonni az erőszakoskodás különböző fokai közt s ezért egyformán megtiltja annak legfelsőbb és legalsóbb fokát; *minden ember személye szent*, s senki másnak nincs joga azt a legcsekélyebb mértékben is bántalmazni». Magánjogi *delictum* a személyes szabadság jogtalan korlátozása (*false imprisonment*); a rosszakaró üldözés, pereskedés (*malitious prosecution*), a diffamatio (*libel* és *slander*), mely alá foglalják a becsületsértésen és rágalmazáson kívül a személy jó hírnevének minden megbántását, különösen vonatkozásban üzletével vagy foglalkozásával, erkölcsi integritásával (pl. azt állítani valakiről, hogy nőket sérteget: *Clement v. Chivis*, idézve *Hastings*-nél, *Treatise on torts*, London 1885., 43. l. x. jegyzet). Speciális jogfejlődésbeli okokból, igaz, mindez csak akkor alapja marasztalásnak, ha *írott szóval* történt a sértés; a *szóbeli* sértés csak annyiban, a mennyiben a bántalom oly mérvű, hogy az esküdtszék indítatva érzi magát «példás kártérítés» (*exemplary damages*) megítélésével adni kifejezést felháborodásának,² vagy a mennyiben a szavak valakinek a foglalkozására, üzletére, állására nézve tartalmazzanak sértést, vagy végül a mennyiben speciális kárt okoztak, mely azonban tisztán erkölcsi kár is lehet, pl. elegendő kár e részben, ha a sértett a sértés folytán barátai vendégszeretetét tovább nem élvezheti, ha a sértés folytán az eljegyzés felbomlik,⁴ stb. Némileg megszüntette ezt az egyoldalúságot a «*Slander of women act*», 1891. (53. & 55. Vict. c. 51.), mely *slander*-nek jelent ki feltétlenül minden oly kifejezést, mely erkölcostelenséget vagy házasságtörést imputál valamely nőnek.

¹ Idézi *Pollock*: *The Law of Torts*, London, 1901., 210. l.

² *Pollock* id. m. 185—186. ll.

³ Id. m. 239. s k. ll. *Pollock* is kifogásolja ezt az egyoldalúságát az angol jognak. Id. h.

⁴ *Hastings* id. m. 46. l.

Érdekes kiterjesztést adott az angol birói gyakorlat annak a keresetnek, mely eredetileg a szolgálatadót illette meg amaz erkölcsi érdekei védelmére, melyeket sértett az, ha cselédjét valaki szolgálatától elvonta (*enticing away servants*).¹

De nem akarok ily messzire eltérni tárgyamtól.

Denique — s ez kritikám első eredménye — az oltalomban részesítendő erkölcsi érdekek körét tágabbra kell megszabnunk, mint azt a Tervezet teszi, jelesül ezt a kört a jognak nem önmagából kiindulva kell megvonnia, hanem a *közsfelfogás*, az *erkölcs*, a *köztisztesség* irányadásai alapúvételével; csak az a kérdés, hogy e tágítást az erkölcsi érdekek védelmének fönt említett három iránya közül melyik ponton kell véghezvinnünk?

Hogy e kérdésre kielégítő feleletet adhassunk, előbb még jól nézzük meg a Tervezet ama szakaszait, melyek nem a személyiséggel szorosan összenőtt és «személyi javak»-nak nevezett, hanem az objectivizált, külső jelenséghez kötött személyiségi jogokat (névhez, képmáshoz, levéltitokhoz való jog) tárgyazzák. A Tervezet e jogokból kifolyólag a fent vázolt jogvédelmet csak annyiban adja meg, a mennyiben a jogosult a sértés által «*jogos érdekében* sérelmet szenved» (89., 90., 91. §§). Csak a névjog kivétel, ez is csak annyiban, a mennyiben az *actio confessoria*-nak megfelelő kereset mindenkit feltétlenül megillet (88. §.). Mit jelent e megszorítás?

Jöjjünk tisztába először a rendelkezés grammatikai értelmével, mely nem áll minden kétségen felül. A Tervezet német fordítója, a kinek munkája alapján *Kipp* berlini professor a «Jogtudományi Közlöny» idei 4. és következő számaiban értekezett Tervezetünkről, a «*jogos*» szót «*rechtlich*»-chel fordította; magam is soká abban a véleményben voltam, hogy a «*jogos érdek*» ugyanazt kívánja jelenteni, mint az 1077. §. «*a jog által védett érdek*»-e.² Bővebb megfontolás és az *Indokolás* tanulmányozása³ azonban meggyőztek arról, hogy a Tervezet nem

¹ Pollock id. m. 225—223. II.

² Ugyanigy értelmezte a Tervezetet Dr. Mautner Dezső, «A képmáshoz való jog a polg. tkv. tervezetében» című cikkében. *Jogtudományi Közlöny* 1902. évi 46. sz.

³ Maga a «jogos» szó fogalmának terjedelme azonban az *Indokolás*-ban körülírva nincs.

akarhatott oly *circulus vitiosus*-t konstruálni, hogy a névhez, képmáshoz és levéltitokhoz való jog védelmét attól tegye függővé, vajjon más jogszabály (pl. a tiltott cselekmények joga) védi-e a konkrét érdeket, a kártérítési jogvédelmet pedig attól, vajjon azt ugyancsak más jogszabály (pl. a «személyiség védelme»-nek fejezete) oltalmazza-e. Az ez álláspontból származó consequentiák egyenesen türhetetlenek volnának.

Vegyük csak sorjába ezt a három személyiségi jogot. Itt van elsőbbet is a névhez való jog. *Ihering* említi,¹ hogy egyes városokban a mosónők üzletszerűen foglalkoznak azzal, hogy a nekik mosásra kiadott fehéreneműt olcsó pénzért bérbeadják. A «*furtum usus*» nálunk nem büntetendő cselekmény, a mennyiben a dolog nem rongálódik, értékében nem csökken és kár a tetteből egyébként sem származik (v. ö. kbt. 127. §.). Már pedig a fehérenemű *egyszeri* használata folytán ez esetek egyike sem áll be. Tegyük fel már most, hogy a mosónő a feleségem nevével visszaélve adja bérbe a ruhát, feleségemnek adva ki magát, kinek, mondjuk, fehérenemű-üzlete van: a T. e magyarázat szerint nem adna actió-t, mert nincs sértve «a jog által védett érdek».

Hát még a képmáshoz való jog! Micsoda «a jog által védett érdek» fűződik a képmáshoz? Egyes-egyedül az, a mi a *szerzői jogról* szóló törvényben nyer oltalmat. Magát azt az érdeket, hogy tisztességes és esinos fiatal hölgyek arczképét ki ne biggyeszszék minden utczasarkon, katalóguson² stb., jogszabály nem védi; azt sem, hogy perverz vén amatőrök — tán a fényképészszel összejátszva — szépség-collectiójukba iktassák;³ azt sem, hogy a «*kis kélpes ullység*» arczképeket közölje; azt sem, hogy az éleztlapokban torzképem diszelegjen.⁴ Mindez esetekben csütörtököt mondana a képmáshoz való jog, ha a «jogos érdek» fogalmát a «jog által

¹ Rechtsschutz gegen injuriöse Rechtsverletzungen. Jahrbuch für die Dogmatik etc., 23. k.

² Lásd utóbbira nézve: «*Verhandlungen des XXVI. deutschen Juristentages*», 73. l.

³ Ez sem becsületsértés: Btk. 261. §.

⁴ V. ö. íjf. *Dumas Sándor* esetét, *Keyssner*, Das Recht am eigenen Bilde, id. m. 15. l.; a «*Verhandlungen*» id. m. 5., 6. ll.

védett érdek»-ként fognók fel. Pedig alább meg fogjuk látni, hogy a képmáshoz való jog létjogosultságát éppen a most példákként felsorolt esetekben megnyilatkozó érdekek adják meg.*

S végül a levéltitokhoz való jog védelme is túlságos és indokolatlan megszorítást szenvedne az által, ha a jogvédelmi eszközök alkalmazásba vételének az volna a feltétele, hogy «a jog által védett» érdek legyen megsértve. Pl. — úgy hiszem, már említettem is: — nem ily érdek a jelen magyar jog szerint az üzleti titokhoz fűződő érdek (bár annak némi gyenge nyomai felfedezhetők: 1893: XVIII. t.-cz. 86. §. 5. pont, 1884: XVII. t.-cz. 94. §. g) pont); nem adna tehát a Tervezet actiót a levéltitok megsértője ellen, ha ez az egyetlen érdekem, a melyet az indiscretió megbántott. De ez az érdeksértés engem megfoszthat attól, hogy milliomossá váljak: tegyük fel, hogy *Auer dr.* az égői titkát meggyóna volna levélben egy barátjának, mielőtt azt szabadalmazhatta volna, s e levéllel avatatlán kezek visszaélnék — a Tervezet őt e magyarázat mellett védtelenül hagyná!

Hogy a «jogos érdek» e §-okban csak a komoly, alapos, indokolt, méltányos érdeket kívánja jelezni, erre a meggyőződésre vitt továbbá az a megfontolás, hogy magyar nyelvünkben a «jogos» szónak a tételes *jogtól* független értelme is van: jogos, jogosult az, a mi bennünket a közfelfogás szerint megillet, a mi indokolt, alapos, méltányos («*jogos* önvédelem»; «*jogos* felháborodás»; «*jogos* kívánság»). Igen helyesen jegyzi meg tehát a *Kipp*-féle cikk névtelen fordítója — kiben a Tervezet vonatkozó intézkedéseinek hemi-autentikus interpretatorát vélem sejtetheti, — hogy «*jogos*» németül: «*berechtigt*», a miből az következik, hogy a Tervezet vonatkozó helyein a «jogos érdek» fogalma a *jogtól függetlenül* azt jelenti, hogy a *közfelfogás* azt az érdeket jogosultnak, indokoltnak, alaposnak, jogvédelemre méltónak tekinti. A névre, képmásra és levéltitokra vonatkozó szabály igazi tartalmát tehát a Tervezet inteniója

* Ez az álláspontja a képmáshoz való jogot illetőleg *Dr. Mautner Dezső*-nek is, «A képmáshoz való jog a polg. tkv. tervezetében», *Jogt. Közl.* 1902. évi 46. sz.

szerint is a közfelfogás adja meg; a mit az jogos érdeknek fog tekinteni, annak oltalmára szólnak e §-ok. Ezzel biztosítja a Tervezet e jelenleg még forrongásban lévő materia fejlődés-képességét, s egyúttal oly rugékonyságot ad rendelkezéseinek, a melyet nem lehet eléggé dicsérni. Méltó pendant-ja ez a «visszaél» kitételnek: *jellemző*, a nélkül, hogy *merev*-vé válna. A jogvédelem megadásának általában is a «jogos érdek» kell, hogy a határkövét jelezze, miként azt *Jhering* ismételten hangoztatta és fejtegette*; a dologi jogok védelmének is ez a határa, noha hozzá vagyunk szokva, különösen a tulajdonjog *korlátlan*ságáról beszélni, mely beszédmód a Tervezetben is bizonyos támasztékra talál (560. §.: «a tulajdonos e jogát csak jogszabály és mások ellentétes jogai korlátozhatják»), de a melynek czáfolata magában a Tervezetben is fellelhető (569. §.: «a tulajdonos azonban türni köteles azokat a behatásokat, a melyek oly magasságban vagy oly mélységben történnek, hogy az ő érdekeit nem sértik»; v. ö. még 570., 571., 572., 573., 574—585. §§.). Épp ily kevéssé volna helyes a név-, képmás- és levéltitok-oltalmat korlátlanul megvalósítani. A lényeges kérdés csak az, vajjon a perben megköveteljük-e az érdek fenforgásának bebizonyítását, vagy nem? A tulajdonjognál pl. nem kívánjuk meg: *alperes* köteles legalább *igazolni*, hogy a tulajdonos azt, a mit követel, érdek nélkül, pusztá bosszantásból követeli.

A magánjogoknak az érdeksphæra által való ez a korlátozottsága annyira magától értetődő, hogy annak kimondása úgyszólván felesleges. De nem felesleges e korlát kifejezett megállapítása akkor, ha azt a kereset alapjává kívánjuk tenni, mely tagadás esetén felperes részéről bebizonyítandó. Más megint e korlát körülírásának *módja*: a Tervezet «jogos érdek» fenforgását kívánja meg; a német polg. tkv. (12. §.) éppen a névjognál megelepszik azzal, hogy általában «érdeksérelmet» említ, abból indulván ki, hogy a *nem jogos érdek* nem érdek; s ismét más az, hogy a mely törvénykönyv a «Chikaneverbot»-ot ismeri, és különösen, a mely azt nemcsak a jog

* Rechtsschutz gegen injuriöse Rechtsverletzungen, id. m.; Gutachten betreffend die Gäubahn.

gyakorlására, hanem érvényesítésére is kiterjeszti (tehát tágabban fogalmazza, mint a Tervezet 1079. §-a), az nem szorul rá arra, hogy az érdek *jogosságát* kiemelje.

A Tervezet álláspontja mellett azonban e három jog (névjog, képmáshoz és levéltitokhoz való jog) oltalmazásában valamiféle megszorítás szükséges: azokat a maguk egész abszolutságában védeni annyi volna, mint szeszélyt, egyéni hiúságot, feltűnési viszketeget, túlérzékenységet, képzelődést jogvédelemben részécsíteni. Még leginkább érdemelné meg a feltétlen védelmet a névhez való jog. Igaz, hogy ez is aránylag ritka esetekben szenved oly megsértést, mely jóvátételt feltétlenül megkövetel. Abban, hogy mást is úgy hívjak, mint engem, még egymagában magánjogi sérelem nincs, de még abban sincs, ha ez a másik nem jogosult arra, hogy magát úgy nevezze, mint én magamat.* A jogsérelem csak ott kezdődik, a hol nekem komoly érdekem van abban, hogy engem mással össze ne téveszsenek, és ezt az érdekemet sérti éppen az, hogy a «tettes» használja a nevemet. E kérdés már a mi bíróságainkat is foglalkoztatta egyszer, az ismeretes *Szápáry-Czápár*-ügyben. Az eredmény, mint tudjuk, az volt, hogy a bíróság jogos érdek híján a keresetnek helyt nem adott. Az álláspont indokolt voltát nem tagadhatni: *Kubelik*-nek nem kell bánnia, ha egy szófiai orvos *Kubelik*-nek nevezi magát, de *Nothnagel* már kikérhetné magának, hogy X. Y. Szófiában e néven tartson fenn a másvilágra fuvarozó intézetet; közömbös lehet rá nézve az, hogy A, B, C vagy más becsületes ember az én nevem alatt jár-kél e világon; de nem közömbös az, ha valamelyik notorius csaló vagy zsebmetsző teszi ugyanezt. Másrészt azonban az, a ki ma még perfekt gentleman-ként él közöttünk, holnap esetleg a városi pénztárból szedett ezresekkel vitorlázik boldogabb hazába; és így nem tudom, nem-e éppen az az úr is «tarsolyában hordja az — útlevelét», a kinek jól esik az én nevemmel büszkélkedni; s ezért minden becsületes ember érdeke lehet, hogy más az ő nevét ne hordja. Azután még némiképp érdekem egymagában az is, hogy engem össze ne téveszsenek mással, ha az a másik még oly becsü-

* Kiemeli ezt az *Indokolás* is, I. k. 158. l.

letes ember is.¹ A magánjog tehát helyezkedhetik arra az álláspontra, hogy *mindenkinek* komoly, alapos érdeke az, hogy nevét más ne bitorolja: akkor, igaz, fölösleges az a megszorítás: «a ki jogos érdekében sérelmet szenved, az által, hogy (89. §.),» s a szabálynak úgy kell szólnia: «*a kinek nevét más bitorolja, a bitorlás megszüntetését stb. követelheti.*» Vagy pedig helyezkedhetik a magánjog arra a másik álláspontra, hogy a név kizárólagosságát csak specialis, komoly érdek fenforgása esetén oltalmazza:² *akkor* merül fel az a kérdés, hogy e megszorításban mily messzire menjen. Lássuk azonban előbb a két másik személyiségi jogot: a képmáshoz való jogot és a levéltitok jogát.

Mi az az érdek, a mit a törvényhozó e két joggal oltalmazni kíván? Evidenter messze megy *Keyssner*,³ a mikor a képmáshoz való jogot is a tulajdonjog korlátlanosságával követele annak számára, a kit a kép ábrázol.⁴ A miként meg nem tilthatom, hogy az emberek rám nézzenek, mikor az utcán járok: éppúgy meg nem tilthatom, hogy képmásom szerepeljen a nyilvánosság előtt, ha ily képmás készítését megengedtem, vagy ha azt engedelmem nélkül is akkor készítették, a mikor a nyilvánosság előtt voltam. *Kohler*⁵ közelebb áll a helyes megoldáshoz, a mikor kifejti, hogy tűrnie kell képmásának a nyilvánosság előtt való szereplését annak, a ki maga is a nyilvánosság előtt él. De *Kohler* is egyoldalú, mert bizonyos fokig valamennyien a nyilvánosság előtt élünk — utcán, színházban, hangversenyeken, műkiállításokon, vendéglőkben, kávéházakban, üzletekben, hivatalokban megfor-

¹ Végül lehet specialis érdekem az, hogy valaki, pl. elvált feleségem, a nevemet ne viselje: 1894. XXXI. t.-cz. 94. §., vagy hogy én, a nő, férjem nevét viselhessem (u.-ott), mert ha nem viselhetem, mindenki tudja rólam, hogy «vétkes» vagyok.

² Ez az álláspontja a német polg. tkvnek (12. §.), noha csak egyszerűen «Interesse»-ről beszél. V. ö. *Cohn*, id. m. 30. l.

³ Das Recht am eigenen Bilde, Berlin 1896. 72—85. ll.

⁴ Ugyanezen az állásponton nálunk *Dr. Mautner Dezső*, id. m.: «A képmáshoz való jog a polg. tkv. tervezetében», *Jogt. Közl.* 1902. évi 46. sz.

⁵ Das Individualrecht als Namenrecht, Archiv für bürg. Recht, V. k. 77. sk. ll.; és legutóbb: Das Eigenbild im Recht, Berlin, 1903.

dulunk, s így ez a szempont a képmáshoz való jog construálására nem elégséges; másrészt meg az a szempont, a mit szintén Kohler vet föl, hogy t. i. a magánélet, a bizalmas belső kör, melyben az ember él, tulajdonkép ez az, a minek profanizálása ellen oltalmat kell nyújtani, — ez a szempont nem nyer kellő kiépítést és támogatást Kohler következtetéseiben. Pedig épp ebben van a dolog magva: ez az érdek kiált oltalomért, a mikor visszariad jogérzetünk attól, hogy nőrokonaink arczképét vásáros bódékban mutogassák (ha a magunk képével teszik ezt, azzal nem nagyon törődünk),¹ hogy tisztességes nőt fürdőkosztümben lefényképezzenek s a fényképet közzétegyék (lásd Gareis: Verhandlungen des XXVI. deutschen Juristentages, I. k. 6—7. ll.; és Cohn: Neue Rechtsgüter, Berlin 1902. 50. l.), hogy meghalt szeretteink képmását beleegyezésünk nélkül a nyilvánosság elé hurcolják² stb. Ez az az érdek, mely a levéltitok védelmének is egyik főrugója: a közlés bizalmas természetével való visszaélést kívánja ezzel is a jog sújtani, illetve reparálni, a mint ez a Tervezet 91. §-ának szövegében is kifejezést nyer. Az angolok ezt az érdeket «right of privacy»-nek nevezik, a magánosság, a rejtve maradhatás jogának, s az újabb angol és amerikai jogfejlődés oda tendál, hogy ezt az érdeket minden megjelenési formájában oltalmazni kell.³ Tegnap került a kezembe Kohler-nek egy most megjelent füzeté: «Das Eigenbild im Recht» czímmel, mely egyéb felette érdekes tartalma mellett a new-yorki Court of Appeals 1902. június 27-én kelt ítéletét közli egész terjedelmében, mely részletesen kifejti a «right of privacy» tartalmát. S valóban: ennek az érdekeknek vannak is a képmáson való

¹ Miért? mert a nőt profanizálja a nyilvánosság a mai társadalmi felfogás szerint; s ezért a nőt csak annyiban illik a nyilvánosság előtt szerepeltetni, a mennyiben azt maga kívánja. Ehret die Frauen: sie flechten und weben Himmlische Rosen in's irdische Leben. V. ö. a szövegben említett esetre: Gareis, Verhandlungen des XXVI. Juristentages, I. k. 13. l.; Keyssner, id. m. 39., 40. ll.; Cohn: Neue Rechtsgüter, Berlin 1902. 52. l.

² A nagy port fölvert Bismarck-esetről lásd: Gareis, id. h. 6. l.; Keyssner: u. ott 76. l.; Cohn, id. m. 53—57. ll.

³ Az újabb angol joggyakorlatból közöltem egy idevágó esetet a «Jogállam»-ban, a múlt év elején.

jog és a levéltitok joga mellett még egyéb, épp ily fontos és épp ily védelemre méltó nyilvánulásai. Jelesül a magánlak sértetlensége, a «*my house is my castle*» elvének oltalma is annak az elvnek a folyománya, hogy az ember mint magánember háborítatlan otthonra tarthat igényt, hogy ha ő visszavonul a nyilvánosságtól, őt az ő otthonában senki se bánt hassa, senki se zaklathassa. S ezt az érdeket nem védi a Tervezet, sem a «személyi javak»-nál, sem objectivizált személyiségi jogként: nem védi más helyütt sem, a mi azt jelenti, hogy ha vagyoni érdeket a magánlaksértő nem sért, csak szándékosság esetén kötelezhető megtérítésre (1140. §.), egyéb jogvédelme pedig (restitutio, eltiltás, megkövetés) a sértettnek egyáltalán nincs. S egyúttal praktikus támaszt nyer ebben az is, a mi fent mondtam, hogy a Tervezet kártérítési jogának az az álláspontja, mely szerint csak a «jog által védett érdek» megsértését tekinti kártérítés alapjául, védtelenül hagyja azon erkölcsi érdekeket, a melyek a jogrendszer esetlegességei szerint véletlenül más jogszabály oltalma alatt nem állanak. Csakhogy azért, mert valami pl. nem bűncselekmény, az még nem jogos, erkölcsös és tisztességes cselekmény, és még nem olyan, hogy feltétlenül kizárná a magánjogi felelősséget. Sőt postulálnunk kell azt a büntetőjogtól függetlenül és a mellett, mert az utóbbi egymagában nem adja meg a sértettnek sem otthonának nyugalmát, sem a biztosítékot a jövőbeli zavartalanság iránt, sem az elégtételt a szenvedett sértésért. A képmáshoz és a levéltitokhoz való jog mellé tehát harmadiknak a magánlak joga, a «házi jog» (Btk. 199. §.) lép, és kér helyet a maga számára a magyar polgári törvénykönyvben.

Visszatérve: a képmáshoz való jogban, a levéltitok jogában, a magánlak védelmében egyazon érdek oltalmát látom: azon érdekét, hogy az egyén magánéletét szentnek tekintse a társadalom és a jog, hogy az egyén mint magánember a maga bizalmas életkörülményei közt háborítatlanul önmagának élhessen. A míg a képmáshoz való jog ezt az érdeket szolgálja, addig a határig jogosult; azon túl a szeszély, a vexatio és a túlérzékenység kezdődnek, melyek melengetésére a jog nagyon is komoly valami. Ugyanez kell hogy határa

legyen a magánlak védelmének, a mennyiben ez mint ilyen, és nem mint tulajdon- vagy birtokvédelem jelentkezik. A levéltitok oltalmában lehet, hogy a concret esetben más személyi érdekek is oltalmat nyernek (pl. a fenti példában az üzleti titok, becsületbe vágó tényállításokat tartalmazó levélnél a becsület stb.); ez azonban más lapra, t. i. a «személyi javak» (T. 87. §.), vagy a «nem-vagyon kár» (T. 1140. §.) lapjára tartozik: a levélnek magának, mint «bizalmas közlés»-nek (T. 91. §.) védelme nem, más, mint az embertársaknak *discretióra** való kötelezése épúgy, miként a képmásnál és a magánlak védelménél.

Ha tehát azt a kérdést kell megoldanom, hogy minő megszorítását vegyük bele a polgári törvénykönyvbe a névvel, képmással és levéltitokkal való visszaélés elleni oltalomnak (mihez nézetem szerint még a házjog védelme járulna), úgy csak két út áll előttem: vagy a gyakorlatnak engedni át a megoldást, s megelégedni azzal a kijelentéssel, hogy a sértett érdeknek *jogosnak*, azaz olyannak kell lennie, melyet minden józan ember jogvédelemre méltónak kell hogy tartson** — ez a Tervezet jelenlegi álláspontja; vagy pedig meg kell jelölnöm a törvényben magában azt a specialis érdeket, melyet védelemre méltónak tartok, s csak *ennek* oltalmára adni keresetjogot. Ez esetben is azonban a név kizárólagosságához fűződő érdekeket még csak megközelítőleg is felsorolni lehetetlen, úgy hogy a névjogra nézve minden esetben meg kell elégedni azzal a most említett általános kívánalommal, hogy az érdek *jogos* legyen; a másik két, illetőleg három jog oltalma pedig arra az esetre volna korlátozandó, ha valaki sérelmet szenved azon érdekében, hogy *magánélete nyilvánulásaiban ne háborgattassék*; a mi specialisabban kifejezve, de egyéb-

* V. ö. *Gareis a Verhandlungen* id. m. I. k. 11. lapján, és *Ihering* id. m. 200. l. Lásd továbbá «A telefon titka» cz. czikket *Csergő Hugó*-tól a *Jogt. Közl.* 1902. évi 45. számában, és hozzá *Nagy Lajos* válaszát, ugyanott 1902. évi 49. sz., nemkülönben az ott idézett *Meili*, *Telephonrecht* 1885, 289. l. Lásd még az angol *Queen's Bench*-nek *Meili*-nél (i. m. 294. sk. II.) közölt nagyérdékű határozatát.

** A mely megszorítás. azonban annyira magától értetődő, hogy pl. a német polg. tkv. 12. §-a ki is hagyja. V. ö. *Cohn* id. m. 30. l.

ként a Tervezet szövegezéséhez (89. sk. §§.) alkalmazva így hangzanék: a képmásra nézve: *a ki az által, hogy képmásával más visszaél, sérelmet szenved abban az érdekében, hogy magánéletének nyilvánulásai köztudomásra ne jussanak*; a levéltitokra nézve: *a ki az által, hogy a tőle eredő vagy hozzá intézett levéllel stb. más visszaél, sérelmet szenved abban az érdekében, hogy magánéletére vonatkozó közlések oly személyek tudomására ne jussanak, a kikhez azok intézve nincsenek*; végül a házjog védelmét illetően: *a ki az által, hogy lakásába más az ő vagy a lakással rendelkező beleegyezése nélkül, vagy tilalma ellenére jogtalanul behatol, vagy abban akarata nélkül bennmarad, sérelmet szenved abban az érdekében, hogy magánélete ne háborítottassék stb.*

Ez a szövegezés persze nem végleges: erre nem is vállalkoznám. Célom csak az: a *gondolatot* megjelölni, s ezzel egyúttal kimutatni, hogy a megoltalmazandó érdek concret, specialis megjelölése csak nehézkessé tenné a vonatkozó jogszabályokat, a nélkül, hogy azok fejlődésképességét biztosítaná; miért is feltétlenül előnyt érdemel e felett a másik *modus vivendi*, a melyet a Tervezet jelen alakjában igen szerencsés formában valósított meg, azzal az egyedüli kiegészítéssel, hogy a névjog, a képmáshoz és a levéltitokhoz való jog mellé negyediknek az otthon védelmét biztosító «házjog» is felveendő lenne.

Meg kell oldanom ezek után, t. Teljesülés, azt az előbb még nyitva maradt kérdést: a személyiség védelmének három iránya (absolut jogvédelem, contractualis jogvédelem, delictualis jogvédelem) közül melyiken és mi módon kell azt a kiterjesztést végezni, a melynek szükségességét, remélem, bebizonyítottam, s a melynél fogva ez az egy irány a másik kettőnek subsidiarius, kiegyenlítő, hégzagpótló és a fejlődésképességet biztosító complementumává válik? Nem lehet kétséges: a *tiltott cselekmények* jogában. Hogy miképen: erre itt már idő szükéből sem térhetek ki részletesebben.

Csak annyit jelzek: a nem-vagyoni kár megtérítését a *szándékosan* elkövetett tiltott cselekmények körére szorítani (1140. §.), nem felel meg a jogtudomány mai állásának, a mikor tisztában vagyunk azzal, hogy szándék és gondatlanság

közt a határ egyáltalán meg nem vonható, hogy szándék és gondatlanság nem is egymást kizáró fogalmak, hogy a gondatlanságból elkövetett tiltott cselekmények korántsem mindig az enyhébbek, végül hogy a cselekményeknek szándékosokra és gondatlanokra való felosztásával még egyáltalán nem merítettük ki a felmerülhető esetek kategorizálását, mert — hogy csak egyet említsek — itt vannak a *járatlanságból* elkövetett sértések (*Code Civil* 1383. cz.: «... *par son imprudence*»), a melyekkel a mi kathegorizálásunk nem tud mit kezdeni.* Ha megvizsgáljuk azon eseteket, a melyek javára oltalmat postuláltam és azt a Tervezetben meg nem találtam, úgy ezeknek több közös sajátosságuk van: e bántalmak nem a vagyon, hanem a *személy* ellen irányulnak; e bántalmakat azzal a *tudattal* követik el, hogy a sértés személy ellen irányul; végül: e bántalmak a jó erkölcsökbe, a tisztességbe ütköző cselekedetek, mert legnagyobbbrészt annak a *regard*-nak, kiméletnek, jóakaratsnak nagyfokú hiányát mutatják, a mely nélkül az emberek társas együttléte egyáltalán fenn nem állhat, vagy legalább türhetetlenné válik éppen a békés, tisztességes, jóakaró elem számára. Ezt a tisztességet kell szabálylyá emelni a magánjogban, nem szabad türni, hogy az insociabilis elemek a socialiseket terrorizálják, elégtételadásra kell szorítani azt, a ki «nem fér a bőrébe». Miképen is hangzik tehát az a tényállás, melyre ki kívánjuk terjeszteni a kártérítési szankeziót a Tervezet 1140. §-ának «szándékossága» helyébe? Imigyen: *A ki másnak személyét a jó erkölcsökbe vagy a tisztességbe ütköző módon olyként bántalmazza, hogy tudnia kellett, hogy cselekménye személyes bántalom: tiltott cselekményt követ el és a sértett nem-vagyoni káráért is elégtétellel tartozik, mely elégtétel szabad birói mérlegelés alapján megállapítandó pénzüsszegben áll az 1140. §. irányadásai szerint.*

Ez a szabály, t. Teljesülés, a római *injuria* fogalmának modernizálása, a jogszabályok ma divó abstract fogalmazás-

* A *dolus* és *culpa* e viszonyát illetően lásd különösen: *Liszt*, Die Grenzgebiete etc. a Bekker-Fischer-féle Zeitschrift 5. füzetében; *Endemann*: Die Rechtswirkungen der Ablehnung einer Operation etc., 1901.; *Szerző*: Magánjogpolitikai tanulmányok, 1901, 43—50. ll. és 63. l. 2.

módjának megfelelő alakban: a felállítottam tétel ismervei közül a római jog *injuria*-fogalmában benne van a bántalomnak más *személyére* irányuló volta,¹ a jó erkölcsöknek, a tisztességnek irányadása,² a bántalom tudatossága oly értelemben, miként én azt a most felállított tételben formuláztam,³ s végül a pénzbeli elégtétel, melyet a sértett kérelme és felszámítása alapján a bíró szabad belátása szerint szab meg.⁴ Hogy pedig e szabály minő tág körű alkalmaztatásra és fejlődésre képes, mutatják a római *injuria*-jogból itt bemutatott szemelvények is, s mutatja az a hihetetlen fejlettség, az a magas erkölcsi niveau, mely a római jog ez emlékeiből élénk sugárzik.

T. Teljesülés! Erre az intézkedésre szüksége van minden magánjognak, mely az erkölcs parancsszavára hallgatni kíván; ez intézkedés nélkül nem lehet teljes a személyiség védelme, taxative felsorolt «személyi javak» és «személyiségi jogok» mellett. Bizunk benne, hogy ez intézkedést, mint végső betetőzést az általuk construált monumentalis épületnek, magukévá fogják tenni a Tervezet nagytekintélyű és tudós szerkesztői, s a jövő polgári törvénykönyvnek mintegy homlokára írják azt a jelszót, mely az ő dicsőségüket is hirdeti majd időtlen időkhig: *szent és sérthetetlen a polgár személye!* (Hosszan tartó lelkes éljenzés és taps.)

¹ V. ö. egyelőre: *Jhering* id. m. a *Jahrbuch für die Dogmatik* etc. 23. kötetében; *Windscheid*, *Pandekten*. 472. §.

² V. ö. l. 15. §. 2. — 6. D. de injuriis 47. 10; l. 11. §. 1. D. h. t.

³ V. ö. l. 3. §. 2, D. h. t.; l. 18. pr. D. h. t.; l. 3. §§. 3. 4. D. h. t.; l. 15. §. 15. D. h. t.

⁴ V. ö. l. 7. pr. l. 15. §. 2. 25. 26. 34. l. 17. §. 5. 10. D. h. t.; l. 15. §. 28. l. 21. D. h. t.; §. 7. J. IV. 4.

Pótló megjegyzések.

(Az alábbi néhány megjegyzés a T. vonatkozó §-ainak szövegeztésére vonatkozik s ezért értekezésem szövegében nem volt elhelyezhető. Ez az oka, hogy itt külön közlöm azokat. A bennük foglaltak megindokolását más alkalomra tartom fenn.)

I. 87. §.: «Jogellenesen bántalmaznak».

Helyesebb: «*Jogtalanul bántalmaznak*», mert e javak minden bántalmazása jogellenes, kivéve, ha a törvény arra valakinek *jogot, hatalmat* ad (pl. apa, gazda stb.). A dolog lényege tehát nem az, hogy az objectív jog ellen van a bántalom, hanem az, hogy arra való *subjectív jog* nélkül történt.

II. 87. §.: A személyi javak körébe még bele volna veendő:

1. *Hitel* (nincs benn teljesen a becsületben);

2. *munkaerő* (nincs benn teljesen az egészségben).

III. 88. §.: «*elismerésre kötelezni*» ellenkezik a gondolatszabadsággal, mert hogy mit ismerek el, az az én gondolataim belügye. Felesleges is, mert felperes joga el van ismerve, ha azt az ítélet megállapította. Legfeljebb: annak türésére köteleztessék, hogy ezt a nevet viselje. V. ö. Curia 2820/902. sz., *Jogállam* 903. márcz. 1.

IV. 1077. §.: Ismét «*jogellenesen*». A «*jog által védett érdek*»-et csak jogellenesen lehet megsérteni, kivéve, ha a sértőnek e sértésre *subjectív, kivételes joga* van. Tehát helyesebb: «*jogtalanul*».

V. 1079. §.: Chikane az is, ha valaki jogát bíróságilag nyilván csak azért *érvényesíti*, hogy ez által mászt károsítson (bosszantson): v. ö. l. 43. D. 47. 10.; l. 15. §. 29. D. h. t.; l. 13. §. 3. D. h. t.; l. 15. §. 33. D. h. t.; l. 5. §. 1. D. qui satisd. cog. 2. 8. «*Malitious prosecution*»: *Pollock*. Már pedig *jogérvényesítés* nem *joggyakorlás*: nem *gyakorlom* a tulajdonjogomat, ha rei vindicatiót indítok. Igaz, hogy ez még némiképp «*rendelkezés*» (560. §.). De hát a kötelemnél? «*Gyakorlom*»-e a kötelmi jogomat, ha teljesítésre perlek? — Beszurandó tehát: gyakorolja «*vagy bírói úton érvényesíti*». V. ö. *Frank* is, Közig. törv. I. k. 729. l.

VI. 1079. §.: A «*vagy*» szóval két egész különböző dolog van összekapcsolva. Különválasztandó.

VII. 1077. §.: «*vétkesen — szándékosan vagy gondatlanságból*». Nem egymást kizáró fogalmak; nem merítik ki a proximum genus-t

(vétkség), mert itt van pl. a »járatlanságból« (ex imperitia, par imprudence: Code Civil 1383. §.) elkövetett sértések osztálya, mely szándékos is, gondatlan is, de tulajdonkép egyik sem. Pl. orvos tudatlanságból rosszul operál. Minden tőle telhető gondosságot kifejtett, szándékai a legjobbak voltak, mégis felelősnek kell lennie. Aztán fordul is valami azon, hogy a cselekmény szándékos-e, vagy csak gondatlan: 1140. §. — Legjobb volna a »vétkes«-t közelebbről egyáltalán meg nem határozni; e fogalom eléggé megfogható. A »szándékosság«-hoz fűződő explicatumokat (pl. 1140. §.) persze akkor másképp kellene formulázni — lásd előadásom végét.

VIII. 1079. §.: »A ki a jó erkölcsökbe ütköző módon másnak szándékosan kárt okoz, jogellenesen cselekszik«. A szándékosság bevonása az ismert controversiákra fog okot adni. Sokkal helyesebb: »tudva«. T. i. tudva azt, hogy sért és egyúttal öntudatos állapotban, a cselekmény teljes tudatában. E §. ugyanis azt akarja mondani, hogy az *injuria* jogellenes akkor is, ha a cselekmény önmagában véve jogos. Tehát pl. pöczegődrömet a szomszéd bosszantására mindennap felkavarni s ezzel kényszeríteni szomszédomat, hogy léczkerítése helyébe kőfalat állítson (*vagyoni kár*, a példa *Shering-é*).